

Nadat in 1993 voor het eerst sinds de oprichting van de vogelwerkgroep een soort (de Groene specht) tot "Vogel van het jaar" was uitgeroepen, is naar aanleiding van het toen behaalde succes in 1994 de Scholekster tot aandachtssoort bestempeld. Ook dit is weer een zich opvallend gedragende soort, die heel veel mensen kennen en weinig determinatieproblemen geeft.

Dick A. Jonkers

Scholeksters tussen Vecht en Eem in 1994

Vele tientallen vogelwerkgroepleden namen de moeite om waarnemingen van de "bonte piet" te noteren en deze op te sturen. Dank zij hun inzet zijn we weer wat meer te weten gekomen over het doen en laten van de Scholekster. Het probleem met veel min of meer algemene vogels-oorten is elke keer weer, dat men denkt dat alles er al van bekend is. Waarnemingen worden dan niet meer doorgegeven. Ontwikkelingen kunnen hierdoor niet worden gevolgd. Zo ook met de Scholekster. Het is inmiddels zo'n bekende soort in de graslanden geworden, dat hij aan de aandacht dreigt te ontsnappen.

Wat zijn voorkomen betreft is het oorspronkelijk een broedvogel van de kuststreken van de Noordzee. Pas in het begin van de jaren dertig is het broeden in onze regio geconstateerd, waarna vanaf het midden van de jaren zestig een sterke uitbreiding volgde.

Onder de titel "Scholeksters verdienen de aandacht" gaf Bep Dwars-Van Achterbergh (in Kole et al. (red.), 1992) gestalte aan

Scholekster

het idee om meer over Scholeksters vast te gaan leggen. Deze bijdrage heeft niet de opzet om een inzicht te geven in het aantal broedparen dat tegenwoordig het gebied tussen Vecht en Eem bevolkt. Daarvoor zou een uitgebreid broedvogelonderzoek noodzakelijk zijn geweest. Het geeft aan de hand van het binnengekomen materiaal een beschrijving van het voorkomen door het jaar heen en vastgestelde broedgevallen. Tegelijkertijd

worden ook allerlei wetenswaardigheden vermeld.

Reacties

Eind mei leek het erop dat het idee om de Scholekster meer aandacht te geven onzinnig was geweest. Slechts zestien inzendingen waren binnengekomen. Gelukkig was de zorg wat te voorbarig. Aan het eind van het jaar was het aantal opgelopen tot 161! Daartussen bevonden zich er dertien, die tot de serie tellingen behoren, die elke veertien dagen in de Eempolders worden uitgevoerd. Een mooie serie die het verloop in de tijd van de aantallen in een gebied

aangeeft. Verder zijn er veertien waarnemingen doorgegeven uit de omgeving van Baarn, Soest en Hoogland. Deze zijn omdat ze buiten het onderzoeksgebied van de vogelwerkgroep liggen niet verwerkt.

Verspreiding

In totaal zijn 1715 Scholeksters gezien met als topmaanden maart en april met respectievelijk 402 en 633 exemplaren. Groepsvorming bleek duidelijk

uit het grote aantal exemplaren per waarneming in maart en begin april. Daarna nam het aantal exemplaren per waarneming af. De periode waarin de families met hun vliegvlugge jongen tevoorschijn kwamen, manifesteerde zich vanaf de tweede decade van juni tot en met begin juli.

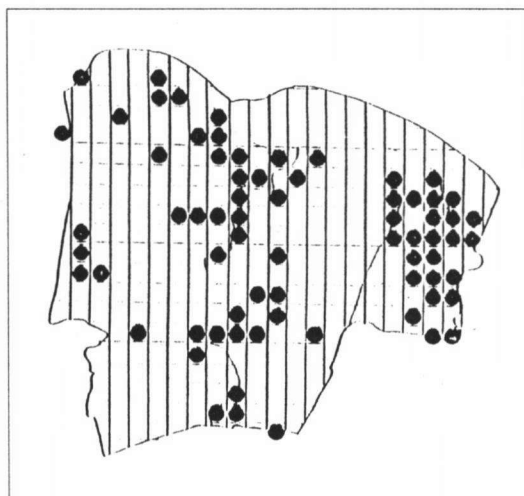
Met behulp van de gegevens van de waarnemingsplaatsen zijn de waarnemingen ondergebracht in zogenaamde kilometerhokken, waardoor een soort verspreidingskaartje ontstaat (figuur 1). Dit kaartje heeft geen ander doel dan aan te geven waar in 1994 Scholeksters zijn gezien. In het centrale deel van het Gooi met de bossen en heiden zijn geen exemplaren gesignaleerd. Wel aan de randen, waar de graslanden liggen. In het grootste deel van de blokken met dit type biotoop zijn Scholeksters gezien. Ook zijn er waarnemingen van enkele landgoederen en uit Hilversum en Naarden.

De stip aan de zuidrand van het Gooi slaat op een overvliegend exemplaar bij de Hengstenberg (Bosberg) ten noorden van Hollandsche Rading. Uit het deel van de figuur met de Eempolders valt op te maken, dat daar in vrijwel ieder blok Scholeksters zijn gezien. Ongetwijfeld hebben zich ook in de lege blokken in de Noordpolder te Veld en de Zuidpolder te Veld -deelgebieden van de Eempolders- ook Scholeksters opgehouden. Helaas worden de tellingen van de beide polders getotaliseerd en worden de gegevens niet per kilometerhok vastgelegd, zodat deze lege plekken niet met hulp van deze gegevens kunnen worden opgevuld.

Het enige gebied waarin zich in 1994 waarschijnlijk geen Schol-

eksters hebben opgehouden, kan de Zuidpolder te Veen, ten zuiden van Eemnes zijn geweest. Industrie en huizenbouw rukken daar steeds verder op en in het verleden was deze polder ook vrijwel altijd al zeer arm aan weidevogels.

Een blik op de westkant van het kaartje, met daarbij als achtergrondgegevens de vele graslanden die er voorkomen, leert dat de verspreiding daar grote

Figuur 1. Verspreiding van de Scholekster in Gooi en Omstreken in 1994.

gaten vertoont. Hier wreekt zich niet alleen het feit dat er weinig leden in dit deel van het onderzoeksgebied wonen, maar ook dat er kennelijk weinig leden daar waarnemingen doen.

Aantallen

Winterwaarnemingen van Scholeksters zijn schaars. Zo geeft de Atlas van de Nederlandse Vogels (Bekhuis et al. (red.), 1987) voor de periode 1978-1983 voor onze streek over de periode 1978-1983 alleen een aanduiding van overvliegende exemplaren in januari. In aansluiting daarop vermeldt Bep Dwars-Van Achterbergh (in Kole et al. (red.), 1987) van 1986 tot 1990 waarnemingen in januari voor 1986 (3), 1988 (12) en 1989 (4). De midwintertelling van 1993 le-

verde één waarneming van een exemplaar op en die van 1994 drie, met respectievelijk elf, vijf en één Scholekster.

In februari zoeken de Scholeksters in de kuststreken de broedgebieden al weer op, maar daar is in onze streek niets van te merken, al worden er wel af en toe verspreid over de maand waarnemingen gedaan. In maart komt de trek goed op gang. Er worden dan groepen gezien, die uit vele tientallen exemplaren kunnen bestaan. De Eempoldertelling op 19 maart leverde 161 Scholeksters op. Tot in de derde decade van april zijn de aantallen nog groot. Zo waren er in de eerste decade van april tijdens bovengenoemde tellingen 220 exemplaren aanwezig en in de tweede decade 169. Begin mei suddert de trek nog door, maar daarna zijn alle Scholeksters naar de broedplaatsen verdwenen. Bekhuis et al. (red.) (1987) beschrijven dat in april al bijna het hele land bevolkt

is. Vanaf die tijd hebben de waarnemingen bijna allemaal betrekking op broedvogels. Vanaf juli raakt het binnenland ontvolkt (op. cit.). Dit komt overeen met de door ons verzamelde gegevens.

Geleidelijk aan wordt het aantal waarnemingen minder. Vanaf de eerste week van augustus zijn er tot het eind van het jaar nog enkele incidentele waarnemingen.

Sociale leven

Buiten de broedtijd zitten Scholeksters graag en veel bij elkaar. In het waddengebied zijn eigenlijk het hele jaar door wel Scholeksters in groepen bij elkaar te vinden. Wanneer het hoog water is zijn op de hoogwatervluchtplaatsen, als elders de paren al zitten te broeden grote groepen

Het winkelcentrum Meenterf in de Hilversumse Meent: één van de plekken waar de Scholekster op het dak heeft gebroed.

te zien. Groepsvorming vindt ook in het binnenland plaats. Daar komen, meestal op vaste plaatsen die jaren achtereen bezet worden, de uit het overwinteringsgebied arriverende Scholeksters bij elkaar. Overdag wordt er gerust, er vinden baltsceremonieën plaats en er wordt overnacht. Geregeld verlaten exemplaren deze plaatsen, want er moet overdag natuurlijk ook gegeten worden. Na verloop van tijd vallen deze groepen uiteen en gaan de Scholeksters hun broedgebieden bezetten. De rest van het jaar zijn deze plekken verlaten. Dit soort verzamelpaatsen worden sozen genoemd. Ook in het onderzoeksgebied zijn deze, evenals in voorgaande jaren, gevonden. In het westelijk deel van het werkgebied bevindt zich er een in de Noordpolder beoosten Muiden. Op 12 februari waren daar 14 Scholeksters aanwezig en op 8 maart 43. Andere opgegeven sozen zijn de Binnendijsche en Overscheensche polder met een maximum aantal van 60 Scholeksters op 10 april en de Hoekerpolder met een maxi-

mum van 67 Scholeksters in de tweede week van maart. Ook langs de Eemnesservaart in de Eempolders is er een. Deze is dit jaar niet opgegeven, maar waarschijnlijk zitten de exemplaren verwerkt in de grote aantallen die in maart en april tijdens veertiendaagse tellingen zijn genoteerd.

Nachtvluchten

Af en toe zijn Scholeksters waargenomen, die 's avonds of 's nachts overvlogen. Dit was vrijwel altijd voor het begin van of na de broedtijd het geval. Op 5 maart vloog in Breukelen 's nachts een exemplaar over en op 13 maart en 23 maart was dat in Blaricum boven de Bijvanck het geval. Buiten het werkgebied - in Baarn - vloog op 8 februari om 23.00 een Scholekster over en een dag later een om ± 22.00.

Toch wordt er ook in de broedtijd wel na zonsondergang gevlogen. Zo deelde G. Kamer mee, dat Scholeksters van een broedpaar in de Kerkelanden na dat tijdstip geregeld over de wijk vlogen. Wellicht zijn dit voedselvluchten naar de aangrenzende

graslanden geweest. Op 28 juni vlogen boven het centrum van Hilversum respectievelijk zes en acht Scholeksters over en op 8 juli was dat 's nachts boven Blaricum een onbekend aantal.

Broedparen

In de Eempolders waren in ieder geval achttien broedparen aanwezig. Dit kon worden vastgesteld aan de hand van nestvondsten en paren met nog kleine jongen. In werkelijkheid is het aantal paren vele malen groter geweest. Voor het Gooi bedroeg het aantal broedparen tenminste veertien, een aantal dat in dezelfde orde van grootte ligt als bij gericht uitgevoerde broedvogelinventarisaties. De Vechtplassen komen er maar bekaaid af met enkele broedparen. Daar komen ongeveer 300 broedparen voor. Uit bovenstaande aantallen mogen dan ook geen conclusies worden getrokken. Bij de PEN-centrale in Muiden broedde een paar tussen het grind in een poel en temidden van het razende verkeer bij de afrit Almere tussen de A1 en A6 voelde een ander paar zich uitstekend op zijn gemak.

Broedplaatsen

In 25 jaar Vogels in het Gooi e.o. (Kole et al. (red.), 1992) beschrijft Bep Dwars-Van Achterbergh vijf nestelplaatsen op gebouwen. Dat waren het Philipsgebouw aan de Meerweg, het sportcomplex Corversbosch, het NOS complex en een flat aan de Bonifatiuslaan, allen in Hilversum. De wijk Kerkelanden schijnt aantrekkelijk te zijn, want tot en met 1990 was er ook jaarlijks een broedpaar op een flat aan de Kloosterlaan. Na renovatie van die flat verdween het broedpaar. Het broedpaar zit nu elders, want er zijn in 1994 wel jongen op het gazon gezien (mededeling G.Kamer).

Andere broedplaatsen in Hilversum waren: het dak van het bejaardentehuis aan de Lopez Diaslaan en dat van de Wereldomroep, het winkelcentrum in de Hilversumse Meent en waarschijnlijk weer het dak van Philips. Een paar met een bedelend jong is op de dichtbij liggende grasvelden van de rioolwaterzuiveringsinstallatie gezien.

Enige jaren geleden broedde er ook een paar op het platte dak van de tennisvereniging in het sportcomplex Crailo bij Bussum. In Naarden vestigde zich, evenals in 1993, weer een paar op het dak van het politiebureau, broedde er een paar op een zelfde plaats bij Quest International en was er waarschijnlijk

ook een paar op het dak van de torenflat aan de Rijksstraatweg. Er waren ook paren die het lager zochten. Zo broedde er in de Eempolders een paar op een mesthoop en een ander paar op een hoop kuilgras. Op het Die-reneiland in de Hilversumse Meent had een paar zich temidden van de tamme ganzen en eenden gevestigd.

Weliswaar van buiten het onderzoeksgebied, maar toch interessant zijn de meldingen van J. Taapken. Tussen Soest en Lage Vuursche zag hij een broedpaar op het gemillimeterde gras van een graszodenkwekerij bij de Ewijkshoeve. Verder nam hij samen met anderen een broedend exemplaar op 2.25 m hoogte op een omgewaaide populier bij Hoevelaken waar.

Nog curieuzer is het broedgeval in een in aanbouw zijnde schuur aan de Westerweg in Texel (Texelse Courant 7 juni 1994).

Literatuur

Bekhuis, J., R. Bijlsma, A. van Dijk, R. Lensink & F. Saris (red.), 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON, Arnhem. 595 p.

Kole, R.A., D.A. Jonkers, P. Schut, W. Duurland & R. Willemstein, (red.). 1992. 25 jaar Vogels in het Gooi e.o. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgave nummer 78.

Terlouw, R.J.S. & W.J.R. de Wijs, 1990. Weidevogelonderzoek in het landinrichtingsgebied Eemland 1989. Directie Beheer Landbouwgronden, Landinrichtingsdienst, Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer, Utrecht. Publicatie DBL-nummer 31. 161 p. + bijlagen.